ISSN: 3027-8597 (Online)

JMND
Journal of MCU NakhonDhat
วารสารมหาจุฬานาครทรรศน์

ปีที่ 13 ฉบับที่ 10 (ตุลาคม 2569) : Vol.13 No.10 (October 2026)
https://so03.tci-thaijo.org/index.php/JMND
pp: 154-165

บทความวิจัย

การศึกษาองค์ประกอบสมรรถนะการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ*

A STUDY OF THE COMPONENTS OF ACTIVE LEARNING MANAGEMENT COMPETENCY OF TEACHERS IN BASIC EDUCATION UNDER SECONDARY EDUCATIONAL SERVICE AREA OFFICES IN NORTHEASTERN THAILAND

ศิริพงษ์ ทักษิณวิโรจน์*, วาโร เพ็งสวัสดิ์, วัลนิกา ฉลากบาง
Siripong Taksinwirot*, Waro Pengsawat, Wannika Chalakbang
คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร สกลนคร ประเทศไทย
Faculty of Education, Sakon Nakhon Rajabhat University, Sakon Nakhon, Thailand
*Corresponding author E-mail: siripong1_28@hotmail.com
*Tel: 083-414-7198

บทคัดย่อ

การวิจัยเชิงพรรณนาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาและวิเคราะห์องค์ประกอบของสมรรถนะการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน และ 2) เพื่อตรวจสอบความถูกต้องและความเหมาะสมขององค์ประกอบดังกล่าวโดยผู้ทรงคุณวุฒิ วิธีดำเนินการวิจัยในครั้งนี้แบ่งออกเป็น 2 ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาและสังเคราะห์เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวกับองค์ประกอบของสมรรถนะการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูจากนักวิชาการและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง จำนวน 10 แหล่งข้อมูล ขั้นตอนที่ 2 การประเมินความถูกต้องและความเหมาะสมของรูปแบบองค์ประกอบสมรรถนะการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยผ่านกระบวนการพิจารณาตรวจสอบและให้ข้อเสนอแนะจากผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน จำนวน 5 คน ซึ่งได้มาโดยวิธีการเลือกแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลสำหรับการวิจัยครั้งนี้ประกอบด้วย แบบสังเคราะห์เอกสาร และแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัยพบว่า ผลการศึกษาในขั้นตอนที่ 1 องค์ประกอบของสมรรถนะการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ประกอบด้วย 4 องค์ประกอบหลัก ได้แก่ 1) การออกแบบการเรียนรู้ 2) การจัดกิจกรรมที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ 3) การวัดและประเมินผลการเรียนรู้ และ 4) การใช้และพัฒนาสื่อ นวัตกรรม และเทคโนโลยีเพื่อการเรียนรู้ ผลการศึกษาในขั้นตอนที่ 2 ผลการประเมินรูปแบบโดยผู้ทรงคุณวุฒิ พบว่า องค์ประกอบของสมรรถนะการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูมีความเหมาะสมในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.87, S.D. = 0.26) นอกจากนี้ ยังพบว่า องค์ประกอบดังกล่าวมีความถูกต้องของรูปแบบในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุดเช่นกัน ($\bar{X}$ = 4.74, S.D. = 0.30)

คำสำคัญ: สมรรถนะการจัดการเรียนรู้เชิงรุก, การออกแบบการเรียนรู้, การจัดกิจกรรมที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

*Received July 17, 2026; Revised August 5, 2026; Accepted September 19, 2026

Abstract

This descriptive research aimed to: 1) Investigate and analyze the components of active learning management competency among basic education teachers, and 2) Verify the accuracy and appropriateness of these components by experts. The research methodology was conducted in two phases. Phase 1 involved the study and synthesis of documents and research regarding the components of teachers' active learning management competency based on 10 academic sources and related research works. Phase 2 involved evaluating the accuracy and appropriateness of the components model of teachers' active learning management competency in basic education. This was conducted through a validation and feedback process by 5 purposefully selected specialists in the field. The research instruments used for data collection included a document synthesis form and a 5-point Likert scale questionnaire. Data were analyzed using frequency, percentage, mean, and standard deviation. The research findings revealed that: Based on Phase 1, the components of active learning management competency among basic education teachers comprised four main dimensions: 1) Learning design, 2) Learner-centered activity organization, 3) Measurement and evaluation of learning outcomes, and 4) Utilization and development of media, innovations, and technology for learning. Based on Phase 2, the model evaluation by experts demonstrated that the components of teachers' active learning management competency were highly appropriate overall ($\bar{X}$ = 4.87, S.D. = 0.26). Furthermore, the accuracy of the model components was also rated at the highest level overall ($\bar{X}$ = 4.74, S.D. = 0.30).

Keywords: Active Learning Management Competency, Learning Design, Student-Centered Activity Management

บทนำ

บริบทการจัดการศึกษาในศตวรรษที่ 21 กำลังเผชิญความท้าทายจากกระแสการเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็ว (Disruptive Change) ซึ่งมีผลกระทบต่อเป้าหมายของการจัดการศึกษา การจัดการศึกษาจึงจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนจากการมุ่งเน้นการถ่ายทอดองค์ความรู้ไปสู่การพัฒนาทักษะที่จำเป็นสำหรับผู้เรียนในอนาคต ประเทศไทยจึงกำหนดทิศทางการพัฒนาการศึกษาผ่านยุทธศาสตร์ชาติระยะ 20 ปี (พ.ศ. 2561 - 2580) และแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560 - 2579 ที่มุ่งเน้นการปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ ซึ่งการที่จะบรรลุเป้าหมายดังกล่าวจำเป็นต้องเริ่มจากการออกแบบการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่นและสอดคล้องกับพลวัตของโลก อันจะนำไปสู่การจัดกิจกรรมที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติ คิดวิเคราะห์ และสร้างสรรค์นวัตกรรมด้วยตนเอง (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2560) การเปลี่ยนผ่านเชิงกระบวนทัศน์ดังกล่าวจึงนับเป็นกลไกสำคัญในการยกระดับคุณภาพผู้เรียนให้พร้อมต่อการดำรงชีวิตและการทำงานในอนาคต

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าจะมีนโยบายส่งเสริมการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) อย่างกว้างขวาง แต่ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียนไทย โดยเฉพาะผลการประเมินมาตรฐานสากล (PISA) ยังคงมีแนวโน้มลดลง โดยเฉพาะผลการประเมิน PISA 2022 ที่พบว่า คะแนนด้านคณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ และการอ่านของเด็กไทยลดต่ำอย่างมีนัยสำคัญ (OECD, 2023) ซึ่งสอดคล้องกับข้อมูลผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนระดับชาติขั้นพื้นฐาน (O-NET) ในช่วงปีการศึกษาที่ผ่านมา ที่พบว่า คะแนนเฉลี่ยในรายวิชาหลักส่วนใหญ่ยังคงต่ำกว่าร้อยละ 50 สะท้อนให้เห็นถึงวิกฤตด้านคุณภาพการจัดการเรียนรู้ที่ต้องได้รับการแก้ไขอย่างเร่งด่วน สะท้อนให้เห็นว่าการขับเคลื่อนนโยบายสู่

การปฏิบัติยังเผชิญข้อจำกัดหลายประการ ประการสำคัญ คือ ครูผู้สอนส่วนใหญ่ยังคงคุ้นชินกับกระบวนการจัดการเรียนรู้ในรูปแบบบรรยาย ซึ่งส่งผลให้การส่งเสริมการมีส่วนร่วมเชิงลึกของผู้เรียนยังไม่บรรลุศักยภาพสูงสุดตามเป้าหมายของการเรียนรู้เชิงรุก อีกทั้งครูผู้สอนยังขาดสมรรถนะด้านการจัดการเรียนรู้เชิงรุกอย่างบูรณาการ โดยเฉพาะในบริบทยุคดิจิทัลที่ผู้เรียนมีความแตกต่างหลากหลาย ครูจำนวนมากยังประสบปัญหาในการใช้และพัฒนาสื่อ นวัตกรรม และเทคโนโลยีเพื่อการเรียนรู้ ส่งผลให้ไม่สามารถกระตุ้นความสนใจ และส่งเสริมการมีส่วนร่วมของผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ (กนกวรรณ ฉัตรแก้ว, 2562) นอกจากนี้ การพึ่งพาการสอบที่เน้นการจดจำเนื้อหายังสะท้อนข้อจำกัดด้านการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ตามสภาพจริง ซึ่งไม่สอดคล้องกับธรรมชาติของการเรียนรู้เชิงรุกที่มุ่งประเมินทักษะ กระบวนการคิด และความสามารถในการประยุกต์ใช้ความรู้ (นันทพร วงศ์อิสยาห์ และคณะ, 2566) เมื่อพิจารณาในบริบทของการศึกษาขั้นพื้นฐาน ซึ่งเป็นช่วงวัยที่สำคัญต่อการวางรากฐานการพัฒนาทุนมนุษย์ ปัญหาดังกล่าวยิ่งมีความซับซ้อนและทวีความสำคัญมากขึ้น เนื่องจากสถานศึกษาหลายแห่งมีข้อจำกัดด้านทรัพยากร อีกทั้งยังขาดกรอบมาตรฐานที่ชัดเจนในการอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบต่าง ๆ ของสมรรถนะการจัดการเรียนรู้เชิงรุก ครูจำนวนไม่น้อยจึงอาจตีความว่าการให้นักเรียนเล่นเกมหรือทำกิจกรรมกลุ่มเพียงอย่างเดียวถือเป็นการจัดการเรียนรู้เชิงรุก ทั้งที่ยังขาดการเชื่อมโยงกิจกรรมดังกล่าวกับเป้าหมายการเรียนรู้และการวัดประเมินผลอย่างเป็นระบบ (นนทลี พรธาดาวิทย์, 2560) นอกจากนี้ ยังพบว่า ครูในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานมักประสบปัญหาในการบูรณาการสื่อและเทคโนโลยีเข้ากับการออกแบบแผนการจัดการเรียนรู้ ส่งผลให้การจัดการเรียนรู้เชิงรุกกลายเป็นภาระงานที่เพิ่มขึ้น โดยไม่ก่อให้เกิดการสะท้อนคิดหรือความเข้าใจเชิงลึก ของผู้เรียนอย่างแท้จริง (Žižanović, S., 2025)

เพื่อนำไปสู่การแก้ปัญหาดังกล่าว ผู้วิจัยได้บูรณาการแนวคิด ทฤษฎี และศึกษาเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อใช้เป็นกรอบในการกำหนดขอบเขตเนื้อหา โดยประยุกต์ใช้แนวคิดการออกแบบการสอน ที่เน้นความสอดคล้องของระบบ (Abuhassna & Alnawajha, 2023) ผนวกกับแนวคิดการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง การบูรณาการเทคโนโลยีและนวัตกรรมเพื่อการศึกษา และหลักการวัดและประเมินผลตามสภาพจริง นอกจากนี้ยังได้ทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับสมรรถนะครูยุคใหม่ทั้งในประเทศและต่างประเทศ (ยุภาลัย มะลิซ้อน และกาญจน์ เรืองมนตรี, 2563); (Ankunda G. et al., 2025) เพื่อนำมาใช้เป็นฐานข้อมูลสำคัญในการสังเคราะห์องค์ประกอบของสมรรถนะให้มีความครอบคลุมและสอดคล้องกับบริบทปัจจุบัน

จากความเป็นมาและสภาพปัญหาดังกล่าว เมื่อทบทวนวรรณกรรมที่ผ่านมาพบช่องว่างทางการวิจัย (Research Gap) ว่า แม้จะมีการศึกษาเกี่ยวกับสมรรถนะครูและการจัดการเรียนรู้เชิงรุกอยู่บ้าง แต่งานวิจัยส่วนใหญ่มักนำเสนอในลักษณะข้อเสนอแนะเชิงกว้าง หรือเป็นเพียงการประเมินทักษะย่อยด้านใดด้านหนึ่งโดยไม่ได้บูรณาการเป็นองค์ประกอบรวมที่ชัดเจน อีกทั้งรูปแบบที่มีอยู่เดิมมักไม่ครอบคลุมบริบทความท้าทายในยุคดิจิทัลของการศึกษาขั้นพื้นฐานของไทย ส่งผลให้ไม่สามารถนำกรอบแนวคิดเดิมมาใช้เป็นเกณฑ์มาตรฐานในการประเมินหรือพัฒนาครูในปัจจุบันได้อย่างบริบูรณ์ จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องศึกษาและสังเคราะห์องค์ประกอบของสมรรถนะการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานอย่างเป็นระบบ เพื่อให้ได้องค์ประกอบ นิยามเชิงปฏิบัติการ และตัวบ่งชี้เชิงพฤติกรรมที่มีความชัดเจน รวมทั้งได้รับการตรวจสอบความเหมาะสมและความถูกต้องจากผู้ทรงคุณวุฒิ การวิจัยครั้งนี้ จึงมุ่งสร้างสารสนเทศที่สำคัญสำหรับผู้บริหารสถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำไปใช้เป็นเกณฑ์มาตรฐานในการประเมินความต้องการจำเป็น การออกแบบกระบวนการนิเทศภายใน และการวางแผนพัฒนาวิชาชีพครูให้ครอบคลุมทั้งด้านการออกแบบกิจกรรม การวัดประเมินผล และการใช้เทคโนโลยี จะนำไปสู่การยกระดับคุณภาพการศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาองค์ประกอบของสมรรถนะการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน
2. เพื่อตรวจสอบความเหมาะสมและความเป็นไปได้ขององค์ประกอบโดยผู้ทรงคุณวุฒิ

วิธีดำเนินการวิจัย

การดำเนินวิจัยแบ่งเป็น 2 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาและสังเคราะห์เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวกับองค์ประกอบสมรรถนะการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครู

1. การศึกษาองค์ประกอบสมรรถนะการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครู

ในขั้นตอนนี้ผู้วิจัยดำเนินการศึกษาองค์ประกอบสมรรถนะการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูตามแนวคิดของนักวิชาการ โดยทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ บทความวิจัย วิทยานิพนธ์ และตำราที่ตีพิมพ์ภายในระยะเวลาไม่เกิน 10 ปี ทั้งในประเทศและต่างประเทศ จำนวน 10 แหล่งข้อมูล เพื่อใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการสังเคราะห์องค์ประกอบและพัฒนากรอบแนวคิดเบื้องต้นสำหรับการวิจัย

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสังเคราะห์เอกสาร ซึ่งใช้สำหรับบันทึกผลการวิเคราะห์เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานในการศึกษาและสังเคราะห์องค์ประกอบของสมรรถนะการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครู

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ในการสังเคราะห์องค์ประกอบของสมรรถนะการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยกำหนดหน่วยวิเคราะห์เป็นแนวคิดหรือข้อความที่สะท้อนองค์ประกอบของสมรรถนะดังกล่าว จากนั้นดำเนินการเข้ารหัสข้อมูล (Coding) และจัดหมวดหมู่ตามความหมายและความสอดคล้องเชิงเนื้อหา พร้อมทั้งกำหนดนิยามเชิงปฏิบัติการของแต่ละองค์ประกอบ ทั้งนี้ การจัดหมวดหมู่ได้รับการตรวจสอบความเหมาะสมโดยผู้ทรงคุณวุฒิหรือผ่านการทบทวนโดยผู้ร่วมวิจัย เพื่อเสริมสร้างความน่าเชื่อถือของข้อมูล จากนั้นจึงนำองค์ประกอบที่ได้จากแต่ละแหล่งมาจัดทำตารางสังเคราะห์และวิเคราะห์ด้วยการแจกแจงความถี่และร้อยละ โดยกำหนดเกณฑ์คัดเลือกองค์ประกอบที่มีความถี่ตั้งแต่ 5 ขึ้นไป หรือไม่น้อยกว่าร้อยละ 50 ของแหล่งข้อมูลทั้งหมด เพื่อให้ได้องค์ประกอบที่มีความสำคัญและเหมาะสมสำหรับใช้เป็นกรอบแนวคิดในการวิจัยต่อไป

ขั้นตอนที่ 2 การประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ขององค์ประกอบสมรรถนะการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูโดยผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 คน

1. ผู้ทรงคุณวุฒิ (Specialists)

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดให้มีผู้ทรงคุณวุฒิในการประเมินจำนวนทั้งสิ้น 5 คน โดยกำหนดเกณฑ์การคัดเลือก (Selection Criteria) คือ ต้องเป็นผู้มีวุฒิการศึกษาระดับปริญญาโทขึ้นไป มีตำแหน่งทางวิชาการหรือวิทยฐานะระดับชำนาญการพิเศษ/เชี่ยวชาญ และเป็นผู้มีความรู้ ความเชี่ยวชาญ ตลอดจนมีประสบการณ์ตรงเกี่ยวกับการบริหารจัดการศึกษา การนิเทศการศึกษา หรือการจัดการเรียนการสอนมาแล้วไม่น้อยกว่า 10 ปี วิธีการการคัดเลือกผู้ทรงคุณวุฒิทำโดยการคัดเลือกแบบเจาะจง ผ่านการสรรหา เสนอชื่อ ติดต่อ ยืนยันคุณสมบัติและขอความยินยอม ผ่านการขอจริยธรรมวิจัยในมนุษย์ เพื่อการเก็บรักษาข้อมูลอย่างปลอดภัยและการใช้ข้อมูลเพื่อการวิจัยเท่านั้น การประเมินความเหมาะสมและความถูกต้องขององค์ประกอบสมรรถนะการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูโดยผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 คน ประกอบด้วย 1) อาจารย์สถาบันอุดมศึกษา ที่มีวุฒิการศึกษาระดับปริญญาเอก

มีความรู้และประสบการณ์เกี่ยวกับการบริหารจัดการศึกษามาแล้วไม่น้อยกว่า 10 ปี โดยยินยอมให้ข้อมูลและไม่มีประโยชน์ทับซ้อน จำนวน 1 คน 2) ผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ที่มีวุฒิทางการศึกษาระดับปริญญาเอก มีวิทยฐานะเชี่ยวชาญ มีความรู้และประสบการณ์เกี่ยวกับการบริหารจัดการศึกษามาแล้วไม่น้อยกว่า 10 ปี โดยยินยอมให้ข้อมูลและไม่มีประโยชน์ทับซ้อน จำนวน 1 คน 3) ผู้อำนวยการสถานศึกษา ที่มีวุฒิทางการศึกษาระดับปริญญาโทขึ้นไป มีวิทยฐานะเชี่ยวชาญ มีความรู้และประสบการณ์เกี่ยวกับการบริหารจัดการศึกษามาแล้วไม่น้อยกว่า 10 ปี โดยยินยอมให้ข้อมูลและไม่มีประโยชน์ทับซ้อน จำนวน 1 คน 4) ศึกษานิเทศก์ ที่มีวุฒิทางการศึกษาระดับปริญญาโทขึ้นไป มีวิทยฐานะชำนาญการพิเศษขึ้นไป มีความรู้และประสบการณ์เกี่ยวกับการเป็นศึกษานิเทศก์มาแล้วไม่น้อยกว่า 10 ปี โดยยินยอมให้ข้อมูลและไม่มีประโยชน์ทับซ้อน จำนวน 1 คน 5) ครู ที่มีวุฒิทางการศึกษาระดับปริญญาโทขึ้นไป มีวิทยฐานะชำนาญการพิเศษขึ้นไป มีความรู้และประสบการณ์เกี่ยวกับการสอนมาแล้วไม่น้อยกว่า 10 ปี โดยยินยอมให้ข้อมูลและไม่มีประโยชน์ทับซ้อน จำนวน 1 คน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1) เครื่องมือในการวิจัย คือ แบบสอบถามเพื่อประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ขององค์ประกอบสมรรถนะการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ ตามมาตรวัดของ Likert (วาโร เพ็งสวัสดิ์, 2551) กำหนดคะแนน ประกอบด้วย ระดับมากที่สุด = 5 คะแนน, มาก = 4 คะแนน, ปานกลาง = 3 คะแนน, น้อย = 2 คะแนน และน้อยที่สุด = 1 คะแนน 2) ขั้นตอนการสร้างเครื่องมือ ผู้วิจัยได้นำองค์ประกอบสมรรถนะการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ที่สังเคราะห์จากเอกสารและงานวิจัยมาจัดทำเป็นแบบสอบถาม เสนอให้อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ตรวจสอบความถูกต้องและความเหมาะสมของภาษา แล้วเสนอผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ โดยผู้เชี่ยวชาญ 3 คน ประเมินความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) พบค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) 0.67 - 1.00 สูงกว่าเกณฑ์ 0.50 (บุญชม ศรีสะอาด, 2560) แสดงว่าแบบสอบถามมีความตรงเชิงเนื้อหา เหมาะสมสำหรับการวิจัยครั้งนี้ จากนั้นผู้วิจัยได้นำแบบสอบถามไปทดลองใช้ (Try-out) กับผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอนในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน เพื่อหาค่าความเชื่อมั่น ของแบบสอบถามทั้งฉบับ โดยคำนวณหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา ตามวิธีของครอนบาค (บุญชม ศรีสะอาด, 2560) ซึ่งผลการทดลองใช้ พบว่า แบบสอบถามมีค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ 0.92 แสดงให้เห็นว่า เครื่องมือมีความเชื่อมั่นสูง สามารถนำไปใช้เก็บรวบรวมข้อมูลได้จริง

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการเก็บข้อมูลด้วยแบบสอบถาม เพื่อประเมินความเหมาะสม และความเป็นไปได้ขององค์ประกอบสมรรถนะการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยนำแบบสอบถามไปให้ผู้ตอบแบบสอบถามด้วยตนเอง ซึ่งผู้วิจัยได้รับแบบสอบถามกลับคืนมา จำนวน 5 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 100 ของจำนวนผู้ทรงคุณวุฒิทั้งหมด จากนั้นนำแบบสอบถามที่ได้รับคืนมาวิเคราะห์ข้อมูล

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยวิเคราะห์ความเหมาะสมขององค์ประกอบโดยการหาค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และนำค่าเฉลี่ยไปแปลความหมายตามเกณฑ์การประเมิน 5 ระดับ (บุญชม ศรีสะอาด, 2560) ดังนี้ 4.51 - 5.00 หมายถึง องค์ประกอบมีความเหมาะสม/ความเป็นไปได้ อยู่ในระดับมากที่สุด 3.51 - 4.50 หมายถึง องค์ประกอบมีความเหมาะสม/ความเป็นไปได้ อยู่ในระดับมาก 2.51 - 3.50 หมายถึง องค์ประกอบมีความเหมาะสม/ความเป็นไปได้ อยู่ในระดับปานกลาง 1.51 - 2.50 หมายถึง องค์ประกอบมีความเหมาะสม/ความเป็นไปได้ อยู่ในระดับน้อย 1.00 - 1.50 หมายถึง องค์ประกอบมีความเหมาะสม/ความเป็นไปได้ อยู่ในระดับน้อยที่สุดผู้วิจัยเลือกองค์ประกอบที่มีค่าเฉลี่ยตั้งแต่ 3.51 ขึ้นไป เป็นองค์ประกอบสมรรถนะการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน

ผลการวิจัย

การศึกษาองค์ประกอบสมรรถนะการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีผลการวิจัยดังนี้

ตอนที่ 1 การสังเคราะห์องค์ประกอบสมรรถนะการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครู

1) ผลการสังเคราะห์เอกสารเกี่ยวกับองค์ประกอบสมรรถนะการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูจากการศึกษาและวิเคราะห์เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งในและต่างประเทศ จำนวน 10 แหล่งข้อมูล ซึ่งผู้วิจัยได้นำข้อมูลมาจัดกลุ่มองค์ประกอบที่มีความหมายสอดคล้องกัน โดยกำหนดเกณฑ์การคัดเลือกองค์ประกอบที่มีความถี่ตั้งแต่ 5 แหล่งข้อมูล หรือร้อยละ 50 ขึ้นไป ผลการสังเคราะห์ พบว่า องค์ประกอบสมรรถนะการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ประกอบด้วย 4 องค์ประกอบหลัก เรียงตามลำดับความถี่จากมากไปน้อย ดังนี้ 1) การออกแบบการเรียนรู้ พบความถี่ 10 แหล่งข้อมูล คิดเป็นร้อยละ 100 2) การจัดกิจกรรมที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ พบความถี่ 10 แหล่งข้อมูล คิดเป็นร้อยละ 100 3) การวัดและประเมินผลการเรียนรู้ พบความถี่ 9 แหล่งข้อมูล คิดเป็นร้อยละ 90 และ 4) การใช้และพัฒนาสื่อ นวัตกรรม และเทคโนโลยีเพื่อการเรียนรู้ พบความถี่ 8 แหล่งข้อมูล คิดเป็นร้อยละ 80 2) องค์ประกอบ นิยามเชิงปฏิบัติการ และตัวบ่งชี้ขององค์ประกอบสมรรถนะการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานผู้วิจัยได้นำผลการสังเคราะห์องค์ประกอบทั้ง 4 ด้าน มาจัดทำเป็นนิยามเชิงปฏิบัติการและกำหนดพฤติกรรมบ่งชี้ รวมทั้งสิ้น 19 พฤติกรรมบ่งชี้ มีรายละเอียด ดังนี้

องค์ประกอบที่ 1 การออกแบบการเรียนรู้ หมายถึง ความรู้ ความสามารถ ทักษะของครูในการวางแผนพัฒนา และจัดระบบการเรียนการสอนอย่างมีขั้นตอน ศึกษาความต้องการของผู้เรียน วิเคราะห์ปัญหา วางเป้าหมายและกำหนดแนวทางการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ โดยประยุกต์หลักการสอน เนื้อหา สื่อ นวัตกรรม เทคโนโลยี และการประเมินผล เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ เข้าใจอย่างลึกซึ้ง และเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมตามวัตถุประสงค์การเรียนรู้ที่กำหนดไว้ โดยมีพฤติกรรมบ่งชี้ 5 ประการ ได้แก่ 1) วางแผน พัฒนาและจัดระบบการเรียนการสอนอย่างมีขั้นตอน 2) วิเคราะห์ข้อมูลผู้เรียน ความต้องการ ปัญหา และบริบท 3) ประยุกต์หลักการสอน เนื้อหา สื่อ นวัตกรรม เทคโนโลยี และการประเมินผล 4) ออกแบบและใช้การประเมินผลที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ 5) ติดตามความก้าวหน้าของผู้เรียนว่าเกิดการเรียนรู้ เข้าใจลึกซึ้ง และมีพฤติกรรมตามเป้าหมายที่กำหนด

องค์ประกอบที่ 2 การจัดกิจกรรมที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ หมายถึง ความรู้ ความสามารถ ทักษะของครูในการออกแบบประสบการณ์การเรียนรู้ที่ให้ผู้เรียนมีบทบาทในการคิด การสร้าง และค้นพบองค์ความรู้ด้วยตนเองผ่านกิจกรรมที่หลากหลายและสอดคล้องกับความสนใจ ความสามารถ และความต้องการของผู้เรียน ครูทำหน้าที่เป็นผู้อำนวยความสะดวก คอยจัดสภาพแวดล้อมและกระบวนการเรียนรู้ที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมอย่างกระตือรือร้น ช่วยให้ผู้เรียนพัฒนาเต็มศักยภาพ นำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตจริงได้อย่างมีความสุข โดยมีพฤติกรรมบ่งชี้ 5 ประการ ได้แก่ 1) ออกแบบประสบการณ์การเรียนรู้ที่ให้ผู้เรียนมีบทบาทในการคิด การสร้าง และค้นพบองค์ความรู้ด้วยตนเอง 2) จัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลาย 3) จัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับความสนใจ ความสามารถ และความต้องการของผู้เรียน 4) จัดสภาพแวดล้อมและกระบวนการเรียนรู้เน้นการมีส่วนร่วม 5) จัดการเรียนรู้ที่เน้นให้ผู้เรียนสามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตจริง

องค์ประกอบที่ 3 การใช้และพัฒนาสื่อ นวัตกรรม และเทคโนโลยีเพื่อการเรียนรู้ หมายถึง ความรู้ ความสามารถ ทักษะของครูในการออกแบบ พัฒนา และประยุกต์ใช้สื่อ วัสดุ อุปกรณ์ เทคนิค วิธีการ และเทคโนโลยีที่แปลกใหม่ เพื่อทำหน้าที่เป็นเครื่องมือการจัดการเรียนการสอน เพื่อช่วยให้ผู้เรียน เข้าใจเนื้อหาได้ดีขึ้น รวดเร็วขึ้น เข้ากับบริบทของผู้เรียนและส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้อย่างเต็มศักยภาพ โดยมุ่งให้การจัดการเรียนรู้มีคุณภาพ ทันสมัย และตอบสนองความต้องการของผู้เรียนในยุคปัจจุบัน โดยมีพฤติกรรมบ่งชี้ 5 ประการ ได้แก่

1) ออกแบบสื่อ หรือเทคโนโลยีการเรียนรู้ตามขั้นตอนที่เป็นระบบ 2) พัฒนาสื่อ วัสดุ หรืออุปกรณ์ที่เหมาะสมกับเนื้อหาและลักษณะผู้เรียน 3) นำสื่อ นวัตกรรม หรือเทคโนโลยีใหม่ มาใช้ร่วมกับสื่อ 4) นำเทคโนโลยีสมัยใหม่มาประยุกต์ใช้ในการเรียนการสอนอย่างสร้างสรรค์ 5) จัดการเรียนรู้ให้มีความทันสมัย มีคุณภาพ และตอบสนองความต้องการของผู้เรียนในยุคปัจจุบัน

องค์ประกอบที่ 4 การวัดและประเมินผลการเรียนรู้ หมายถึง ความรู้ ความสามารถ ทักษะของครูในการตรวจสอบ วิเคราะห์ และตัดสินคุณภาพการเรียนรู้ของผู้เรียนอย่างเป็นระบบ โดยอาศัยข้อมูลเชิงประจักษ์ เกณฑ์ ตัวบ่งชี้ และวิจารณญาณของผู้ประเมิน เพื่อนำไปใช้ในการปรับปรุงการสอน พัฒนาผู้เรียนให้เต็มศักยภาพ และประเมินความเหมาะสมของเนื้อหา จุดมุ่งหมาย และกระบวนการจัดการเรียนรู้ โดยมีพฤติกรรมบ่งชี้ 4 ประการ ได้แก่ 1) ใช้วิธีการตรวจสอบผลการเรียนรู้ที่หลากหลายและเหมาะสม 2) ตัดสินคุณภาพการเรียนรู้ของผู้เรียนโดยอาศัยข้อมูลเชิงประจักษ์ เกณฑ์ ตัวบ่งชี้ และวิจารณญาณของผู้ประเมิน 3) ตัดสินผลการเรียนรู้เป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนดอย่างโปร่งใส 4) ประเมินความเหมาะสมของเนื้อหา จุดมุ่งหมาย และกระบวนการจัดการเรียนรู้

ตอนที่ 2 การประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ขององค์ประกอบสมรรถนะการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน

ผู้วิจัยสังเคราะห์องค์ประกอบย่อย เพื่อให้ได้นิยามเชิงปฏิบัติการและตัวบ่งชี้ จากนั้นนำเสนอผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 5 คน เพื่อประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ขององค์ประกอบ ผลการประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ แสดงดังตาราง 1 ดังนี้

ตารางที่ 1 การประเมินความเหมาะสม และความเป็นไปได้ขององค์ประกอบสมรรถนะการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน

ข้อ	องค์ประกอบ และตัวบ่งชี้	ความเหมาะสม			ความเป็นไปได้		
		$\bar{X}$	S.D.	แปลผล	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
1. การออกแบบการเรียนรู้							
1.1	วางแผน พัฒนาและจัดระบบการเรียนการสอนอย่างมีขั้นตอน	4.60	0.89	มากที่สุด	4.60	0.89	มากที่สุด
1.2	วิเคราะห์ข้อมูลผู้เรียน ความต้องการ ปัญหา และบริบทการเรียนรู้	5.00	0.00	มากที่สุด	5.00	0.00	มากที่สุด
1.3	ประยุกต์หลักการสอน เนื้อหา สื่อ นวัตกรรม และการประเมินผล	4.80	0.45	มากที่สุด	4.60	0.55	มากที่สุด
1.4	ออกแบบและใช้การประเมินผลที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์	5.00	0.00	มากที่สุด	5.00	0.00	มากที่สุด
1.5	ติดตามความก้าวหน้าของผู้เรียนว่าเกิดการเรียนรู้เข้าใจลึกซึ้ง และมีพฤติกรรมตามเป้าหมายที่กำหนด	4.80	0.45	มากที่สุด	4.60	0.55	มากที่สุด
	รวม	**4.84**	**0.36**	**มากที่สุด**	**4.76**	**0.36**	**มากที่สุด**
2. การจัดกิจกรรมที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ							
2.1	ออกแบบประสบการณ์การเรียนรู้ที่ให้ผู้เรียนมีบทบาทในการคิด การสร้าง และค้นพบองค์ความรู้ด้วยตนเอง	5.00	0.00	มากที่สุด	4.80	0.45	มากที่สุด
2.2	จัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลาย	5.00	0.00	มากที่สุด	4.60	0.55	มากที่สุด
2.3	จัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับความสนใจ ความสามารถ และความต้องการของผู้เรียน	5.00	0.00	มากที่สุด	4.60	0.55	มากที่สุด
2.4	จัดสภาพแวดล้อมและกระบวนการเรียนรู้เน้นการมีส่วนร่วม	4.80	0.45	มากที่สุด	4.80	0.45	มากที่สุด
2.5	จัดการเรียนรู้ที่เน้นให้ผู้เรียนสามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตจริง	4.80	0.45	มากที่สุด	4.60	0.55	มากที่สุด
	รวม	**4.92**	**0.18**	**มากที่สุด**	**4.68**	**0.30**	**มากที่สุด**

ตารางที่ 1 การประเมินความเหมาะสม และความเป็นไปได้ขององค์ประกอบสมรรถนะการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน (ต่อ)

ข้อ	องค์ประกอบ และตัวบ่งชี้	ความเหมาะสม			ความเป็นไปได้		
		$\bar{x}$	S.D.	แปลผล	$\bar{x}$	S.D.	แปลผล
3. การใช้และพัฒนาสื่อ นวัตกรรม และเทคโนโลยี เพื่อการเรียนรู้							
3.1	ออกแบบสื่อ หรือเทคโนโลยีการเรียนรู้ตามขั้นตอนที่เป็นระบบ	4.80	0.45	มากที่สุด	4.60	0.55	มากที่สุด
3.2	พัฒนาสื่อ วัสดุ หรืออุปกรณ์ที่เหมาะสมกับเนื้อหาและลักษณะผู้เรียน	5.00	0.00	มากที่สุด	4.60	0.55	มากที่สุด
3.3	นำสื่อ นวัตกรรม หรือเทคโนโลยีใหม่ มาใช้ร่วมกับสื่อ	4.60	0.89	มากที่สุด	4.40	0.89	มาก
3.4	นำเทคโนโลยีสมัยใหม่มาประยุกต์ใช้ในการเรียนการสอนอย่างสร้างสรรค์	5.00	0.00	มากที่สุด	4.80	0.45	มากที่สุด
3.5	จัดการเรียนรู้ให้มีความทันสมัย มีคุณภาพ และตอบสนองความต้องการของผู้เรียนในยุคปัจจุบัน	5.00	0.00	มากที่สุด	5.00	0.00	มากที่สุด
	รวม	**4.88**	**0.27**	**มากที่สุด**	**4.68**	**0.30**	**มากที่สุด**
4. การวัดและประเมินผลการเรียนรู้							
4.1	ใช้วิธีการและเครื่องมือตรวจสอบผลการเรียนรู้ที่หลากหลาย	5.00	0.00	มากที่สุด	4.80	0.45	มากที่สุด
4.2	ตัดสินคุณภาพการเรียนรู้ของผู้เรียนโดยอาศัยข้อมูลเชิงประจักษ์ เกณฑ์ ตัวบ่งชี้ และวิจารณญาณของผู้ประเมิน	4.40	0.89	มาก	4.40	0.89	มาก
4.3	ตัดสินผลการเรียนรู้เป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนดอย่างโปร่งใส	5.00	0.00	มากที่สุด	5.00	0.00	มากที่สุด
4.4	ประเมินความเหมาะสมของเนื้อหา จุดมุ่งหมาย และกระบวนการจัดการเรียนรู้	5.00	0.00	มากที่สุด	5.00	0.00	มากที่สุด
	รวม	**4.85**	**0.22**	**มากที่สุด**	**4.84**	**0.22**	**มากที่สุด**
	โดยรวม	**4.87**	**0.26**	**มากที่สุด**	**4.74**	**0.30**	**มากที่สุด**

จากตาราง 1 ผลการประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ขององค์ประกอบสมรรถนะการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 คน สรุปได้ ดังนี้ 1) ผลการประเมินองค์ประกอบหลักในภาพรวม พบว่า องค์ประกอบสมรรถนะการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูทั้ง 4 ด้าน มีความเหมาะสมในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{x}$ = 4.87, S.D. = 0.26) โดยด้านการจัดกิจกรรมที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ มีความเหมาะสมสูงที่สุด ($\bar{x}$ = 4.92, S.D. = 0.18) รองลงมา คือ ด้านการใช้และพัฒนาสื่อฯ ด้านการวัดและประเมินผลฯ และด้านการออกแบบการเรียนรู้ ตามลำดับ สำหรับความเป็นไปได้ในการนำไปปฏิบัติจริง ภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุดเช่นกัน ($\bar{x}$ = 4.74, S.D. = 0.30) โดยด้านการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ มีความเป็นไปได้สูงที่สุด ($\bar{x}$ = 4.84, S.D. = 0.22) รองลงมา คือ ด้านการออกแบบการเรียนรู้ ส่วนด้านการจัดกิจกรรมฯ และด้านการใช้และพัฒนาสื่อฯ มีค่าเฉลี่ยลำดับสุดท้าย แต่ยังคงอยู่ในระดับมากที่สุด 2) ผลการประเมินรายองค์ประกอบ พบว่า 1) การออกแบบการเรียนรู้ ประกอบด้วย 5 ตัวบ่งชี้ พบว่า มีความเหมาะสมและความเป็นไปได้อยู่ในระดับมากที่สุดทุกตัวบ่งชี้ โดยตัวบ่งชี้ที่ได้รับการประเมินสูงสุดในทั้งสองมิติ (ความเหมาะสมและความเป็นไปได้ ($\bar{x}$ = 5.00) คือ การวิเคราะห์ข้อมูลผู้เรียน บริบทการเรียนรู้ และการออกแบบและใช้การประเมินผลที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ 2) การจัดกิจกรรมที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ประกอบด้วย 5 ตัวบ่งชี้ พบว่า ความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุดทุกตัวบ่งชี้ โดยเฉพาะการออกแบบประสบการณ์ที่ให้ผู้เรียนมีบทบาทสร้างความรู้ การจัดกิจกรรมที่หลากหลายและสอดคล้องกับผู้เรียน ($\bar{x}$ = 5.00, S.D. = 0.00) สำหรับความเป็นไปได้ ตัวบ่งชี้ที่ได้คะแนนสูงสุด คือ การออกแบบประสบการณ์ที่ให้ผู้เรียนมีบทบาทสร้างความรู้และการจัดสภาพแวดล้อมเน้นการมีส่วนร่วม ($\bar{x}$ = 4.80, S.D. = 0.45) 3) การใช้และพัฒนาสื่อ นวัตกรรม และ

เทคโนโลยีเพื่อการเรียนรู้ ประกอบด้วย 5 ตัวบ่งชี้ พบว่า มีความเหมาะสมในระดับมากถึงมากที่สุด โดยตัวบ่งชี้ที่เหมาะสมสูงสุด คือ การพัฒนาสื่อที่เหมาะสมกับเนื้อหา การนำเทคโนโลยีมาใช้สร้างสรรค์ และการจัดการเรียนรู้ให้ทันสมัย ($\bar{X}$ = 5.00, S.D. = 0.00) ส่วนความเป็นไปได้ พบว่า การจัดการเรียนรู้ให้ทันสมัยและตอบสนองผู้เรียนมีความเป็นไปได้สูงสุด ($\bar{X}$ = 5.00, S.D. = 0.00) ในขณะที่การนำสื่อ นวัตกรรมใหม่มาใช้ร่วมกับสื่อเดิมมีความเป็นไปได้อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$= 4.40, S.D. = 0.89) 4) การวัดและประเมินผลการเรียนรู้ ประกอบด้วย 4 ตัวบ่งชี้ พบว่า มีความเหมาะสมในระดับมากถึงมากที่สุด โดยตัวบ่งชี้ที่เหมาะสมและมีความเป็นไปได้สูงสุดตรงกัน ($\bar{X}$ = 5.00, S.D. = 0.00) คือ การใช้วิธีการตรวจสอบที่หลากหลาย การตัดสินผลโปร่งใส และการประเมินความเหมาะสมของเนื้อหาและกระบวนการ ส่วนการตัดสินคุณภาพโดยอาศัยข้อมูลเชิงประจักษ์ เกณฑ์ และวิจารณญาณของผู้ประเมิน มีความเหมาะสมและความเป็นไปได้อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.40, S.D. = 0.89)

อภิปรายผล

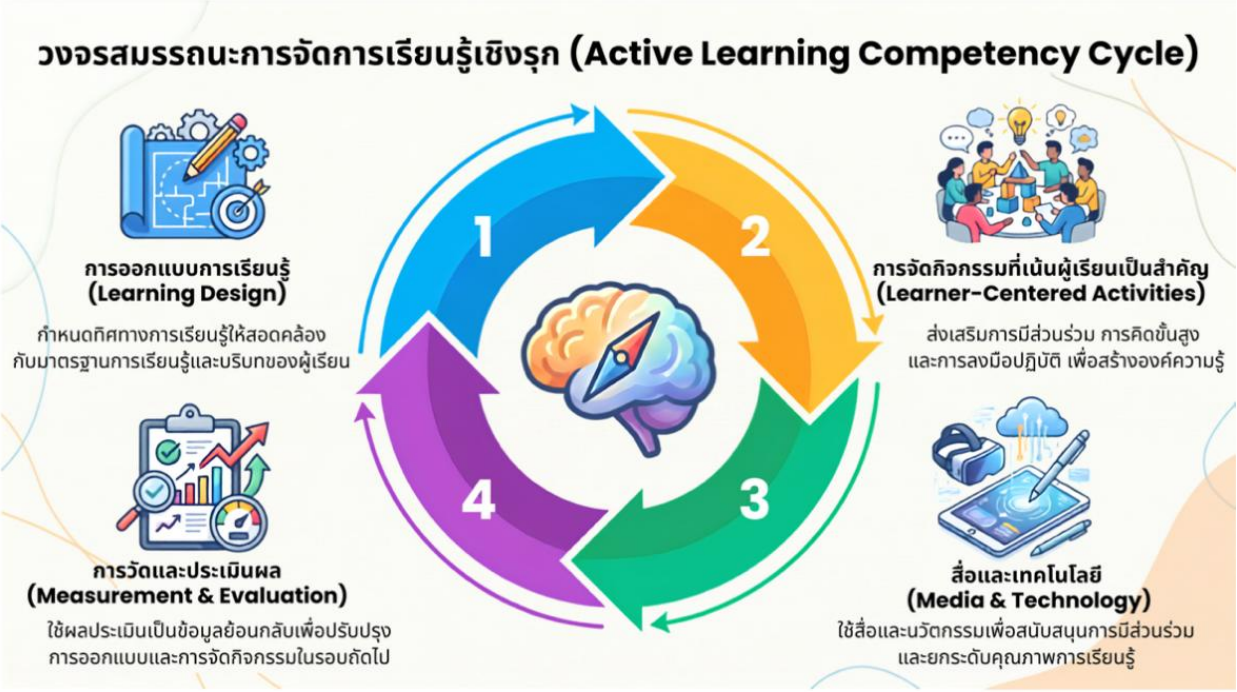
การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาองค์ประกอบของสมรรถนะการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน และประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ขององค์ประกอบที่ได้จากการศึกษา โดยสามารถอภิปรายผลตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้ 1) ผลการศึกษาองค์ประกอบของสมรรถนะการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ผลการวิจัยพบว่า สมรรถนะการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ประกอบด้วย องค์ประกอบหลัก จำนวน 4 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) การออกแบบการเรียนรู้ 2) การจัดกิจกรรมที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ 3) การวัดและประเมินผลการเรียนรู้ และ 4) การใช้และพัฒนาสื่อ นวัตกรรม และเทคโนโลยีเพื่อการเรียนรู้ เหตุผลที่ผลการวิเคราะห์นำไปสู่องค์ประกอบทั้ง 4 ด้าน เนื่องจาก สมรรถนะการจัดการเรียนรู้เชิงรุกมิใช่เพียงวิธีการสอนที่เกิดเฉพาะระหว่างการจัดกิจกรรมในชั้นเรียนเท่านั้น หากแต่เป็นกระบวนการเชิงระบบ (Systematic Process) ที่ตั้งอยู่บนแนวคิดการออกแบบระบบการสอน (Instructional Systems Design: ISD) ซึ่งกำหนดให้ครูต้องเริ่มต้นจาก การออกแบบการเรียนรู้ เพื่อกำหนดเป้าหมาย วิเคราะห์ผู้เรียน และวางแผนการจัดการเรียนรู้อย่างเป็นขั้นตอน (ศักดิ์นรินทร์ นิลรัตน์ศิริกุล, 2563)

กระบวนการออกแบบดังกล่าวนำไปสู่การปฏิบัติจริงผ่าน การจัดกิจกรรมที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ซึ่งเป็นหัวใจของการเรียนรู้เชิงรุก เพราะเปิดโอกาสให้ผู้เรียนคิดวิเคราะห์ แสวงหาความรู้ และลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง โดยในบริบทยุคดิจิทัล การจัดกิจกรรมลักษณะนี้จำเป็นต้องได้รับการสนับสนุนจาก การใช้สื่อและเทคโนโลยีทางการศึกษา เพื่อเพิ่มแรงจูงใจ ส่งเสริมการเรียนรู้ด้วยตนเอง และขยายประสบการณ์การเรียนรู้ให้หลากหลายยิ่งขึ้น (Yang, X. et al., 2022) ท้ายที่สุด กระบวนการเรียนรู้เชิงรุกต้องได้รับการตรวจสอบความสำเร็จผ่าน การวัดและประเมินผล เพื่อสะท้อนข้อมูลย้อนกลับสู่การพัฒนาผู้เรียนอย่างรอบด้าน และเพื่อให้ครูสามารถปรับปรุงการจัดการเรียนรู้ให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น (ญาณิฐา ราชคม และคณะ, 2566) จากเหตุผลเชิงระบบดังกล่าว จึงสรุปได้ว่าองค์ประกอบทั้ง 4 ด้าน เป็นกลไกที่เชื่อมโยงกันอย่างแยกไม่ออกในการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ ยุภาลัย มะลิซ้อน และกาญจน์ เรืองมนตรี ที่ศึกษาสมรรถนะครูด้านการจัดการเรียนรู้เชิงรุกในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 2 โดยยืนยันว่าครูจำเป็นต้องมีสมรรถนะทั้ง 4 ด้านดังกล่าว เพื่อให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาความรู้ ทักษะ และคุณลักษณะที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21 ได้อย่างแท้จริง (ยุภาลัย มะลิซ้อน และกาญจน์ เรืองมนตรี, 2563) 2) ผลการประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ขององค์ประกอบของสมรรถนะการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ผลการวิจัยพบว่า องค์ประกอบสมรรถนะการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูมีความเหมาะสมและความถูกต้องของรูปแบบอยู่ในระดับมากที่สุดทุกด้าน ทั้งนี้ เป็นเพราะองค์ประกอบและตัวบ่งชี้ที่ผู้วิจัยสังเคราะห์ขึ้น ได้ผ่านกระบวนการวิเคราะห์จากฐานข้อมูลเชิงประจักษ์ที่ครอบคลุมบริบทการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานในยุคปัจจุบัน

สอดคล้องกับแนวคิดของ เพชรจันทร์ ภูทะวัง และสุวัฒน์ จุลสุวรรณ์ รวมทั้งสอดคล้องกับงานวิจัยด้านการพัฒนาสมรรถนะครูในหลายประเด็น ได้แก่ งานวิจัยด้านสมรรถนะการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 สมรรถนะการบูรณาการเทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อการศึกษา (Digital Pedagogy Competency) และสมรรถนะการวัดและประเมินผลตามสภาพจริงเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ (Formative Assessment Competency) ทั้งนี้ ผลการประเมินที่อยู่ในระดับมากที่สุดสะท้อนให้เห็นว่าองค์ประกอบทั้ง 4 ด้าน มีความเหมาะสม สามารถใช้เป็นกรอบแนวคิดสำหรับการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมครู การพัฒนารูปแบบการนิเทศภายใน การพัฒนาโปรแกรมเสริมสร้างสมรรถนะครู ตลอดจนการศึกษาวิจัยในระยะต่อไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ (เพชรจันทร์ ภูทะวัง และสุวัฒน์ จุลสุวรรณ์, 2566)

องค์ความรู้ใหม่

องค์ประกอบทั้ง 4 ด้าน ที่สังเคราะห์และยืนยันโดยผู้ทรงคุณวุฒิ พร้อมนิยามเชิงปฏิบัติการและพฤติกรรมบ่งชี้ 19 ข้อ ที่นำไปใช้พัฒนาหรือสร้างเครื่องมือได้โดยตรง ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ครูผู้สอนควรมี เพราะจะช่วยให้การจัดการเรียนรู้เชิงรุกมีประสิทธิภาพและประสบความสำเร็จ สามารถสรุปได้ตามภาพประกอบต่อไปนี้

ภาพที่ 1 องค์ประกอบของสมรรถนะการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน

จากภาพที่ 1 แสดงให้เห็นว่าสมรรถนะการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูเป็นกระบวนการเชิงระบบ ประกอบด้วยองค์ประกอบ 4 ด้าน ซึ่งเชื่อมโยงและส่งเสริมกันอย่างเป็นพลวัต เริ่มจาก การออกแบบการเรียนรู้ ซึ่งทำหน้าที่กำหนดทิศทางและโครงสร้างของการจัดการเรียนรู้ ก่อนนำไปสู่ การจัดกิจกรรมที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ เพื่อเปิดพื้นที่ให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมอย่างกระตือรือร้นและสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง โดยมี สื่อและเทคโนโลยี ทำหน้าที่เป็นกลไกสนับสนุนให้การเรียนรู้เกิดขึ้นอย่างมีประสิทธิภาพและสอดคล้องกับบริบทยุคดิจิทัล ท้ายที่สุด การวัดและประเมินผลทำหน้าที่เป็นข้อมูลย้อนกลับที่มีความสำคัญต่อการปรับปรุงทั้งการออกแบบและการจัดกิจกรรมในรอบถัดไป ทำให้กระบวนการจัดการเรียนรู้เชิงรุกดำเนินไปอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง อันนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพผู้เรียนอย่างยั่งยืน

สรุปและข้อเสนอแนะ

จากการวิจัยสามารถสรุปผลตามวัตถุประสงค์ได้ว่า องค์ประกอบของสมรรถนะการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ประกอบด้วย 4 องค์ประกอบหลัก ได้แก่ 1) การออกแบบการเรียนรู้ 2) การจัดกิจกรรมที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ 3) การใช้และพัฒนาสื่อ นวัตกรรม และเทคโนโลยีเพื่อการเรียนรู้ และ 4) การวัดและประเมินผลการเรียนรู้ ซึ่งผลการตรวจสอบโดยผู้ทรงคุณวุฒิ พบว่า องค์ประกอบทั้งหมดมีความเหมาะสมและความถูกต้องของรูปแบบในการนำไปปฏิบัติจริงอยู่ในระดับมากที่สุด ทั้งนี้ ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้และข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป โดยในส่วนของการนำผลการวิจัยไปใช้สามารถแบ่งออกเป็น 2 มิติ ได้แก่ 1) ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย สำหรับหน่วยงานระดับเขตพื้นที่การศึกษาและผู้บริหารสถานศึกษา ควรนำกรอบองค์ประกอบและตัวบ่งชี้เหล่านี้ไปใช้เป็นเกณฑ์มาตรฐานในการประเมินความต้องการจำเป็น (Needs Assessment) การวางแผนนิเทศภายในและการกำหนดนโยบายพัฒนาวิชาชีพครูอย่างเป็นระบบ และ 2) ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ สำหรับครูผู้สอน ควรนำตัวบ่งชี้ไปใช้เป็นเครื่องมือประเมินตนเองและสะท้อนคิด (Reflection) เพื่อปรับปรุงการจัดกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง การบูรณาการสื่อเทคโนโลยี และการวัดประเมินผลตามสภาพจริงให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น สำหรับข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป ควรนำกรอบองค์ประกอบสมรรถนะที่ได้ไปพัฒนาเป็นรูปแบบการนิเทศหรือโปรแกรมฝึกอบรมเพื่อนำไปทดลองใช้ (Try-out) ในสถานศึกษาจริง ตลอดจนควรศึกษาความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของสมรรถนะการจัดการเรียนรู้เชิงรุกแต่ละด้านที่ส่งผลต่อคุณภาพผู้เรียนในบริบทสถานศึกษาที่หลากหลายต่อไป

เอกสารอ้างอิง

กนกวรรณ ฉัตรแก้ว. (2562). การจัดการเรียนรู้เชิงรุกในยุคประเทศไทย 4.0 ของครูผู้สอนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น. ใน ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน. มหาวิทยาลัยรังสิต.

ญาณิฐา ราชคม และคณะ. (2566). การพัฒนาหลักสูตรเสริมสมรรถนะการจัดการเรียนรู้เชิงรุกโดยใช้กระบวนการวิจัยปฏิบัติการร่วมกับชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพสำหรับครูระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน. ใน ดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน. มหาวิทยาลัยนเรศวร.

นนทลี พรธาดาวิทย์. (2560). การพัฒนาการจัดการเรียนรู้เชิงรุกในวิชาการจัดการเรียน. วารสารวิจัย มทร. กรุงเทพมหานคร, 11(1), 85-94.

นันทพร วงศ์อิสยาห์ และคณะ. (2566). แนวทางการพัฒนาสมรรถนะการจัดการเรียนรู้เชิงรุก ของครูโรงเรียนเชียงแสนวิทยาคม. วารสารครุศาสตร์ ราชภัฏเชียงใหม่, 2(3), 69-84.

บุญชม ศรีสะอาด. (2560). การวิจัยเบื้องต้น. (พิมพ์ครั้งที่ 10). กรุงเทพมหานคร: สุวีริยาสาส์น.

เพชรจันทร์ ภูทะวัง และสุวัฒน์ จุลสุวรรณ์. (2566). การพัฒนาโปรแกรมเสริมสร้างสมรรถนะการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูโรงเรียน ประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. วาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์, 12(4), 282-296.

ยุภาลัย มะลิซ้อน และกาญจน์ เรืองมนตรี. (2563). การพัฒนาสมรรถนะครูด้านการจัดการเรียนรู้เชิงรุกในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 2. วารสารมหาจุฬานาครทรรศน์, 7(8), 230-243.

วาโร เพ็งสวัสดิ์. (2551). วิธีวิทยาการวิจัย. กรุงเทพมหานคร: สุวีริยาสาส์น.

ศักดิ์นรินทร์ นิลรัตน์ศิริกุล. (2563). การพัฒนาสมรรถนะครูด้านการจัดการเรียนรู้เชิงรุก: กรณีศึกษาสหวิทยาเขตสตึก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 32. ใน การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารและพัฒนาการศึกษา. มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2560). แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560 - 2579. กรุงเทพมหานคร: บริษัทพริกหวานกราฟฟิค จำกัด.

Ankunda G. et al. (2025). Strengthening Teacher Competence for Inclusive Active Learning in Pre-Primary Schools: Evidence from Kabale District, Uganda. East African Journal of Education Studies, 8(2), 50-69.

OECD. (2023). PISA 2022 Results The State of Learning and Equity in Education. Retrieved June 25, 2025, from https://www.oecd.org/en/publications/pisa-2022-results-volume-i_53f23881-en.html

Yang, X. et al. (2022). Breaking the hard-to-abate bottleneck in China's path to carbon neutrality with clean hydrogen. nature energy, 7, 955-965. https://doi.org/10.1038/s41560-022-01114-6

Žižanović, S. (2025). Determinants of Active Learning from the Perspective of Students and Teachers in Croatia. Institute of Education Sciences, 9(3), 291-311.